

מִנְשֵׁי חַן נְשֵׁי מַחְמָה

עיונים ופירושים בפרשה מכות מדרשו ושיעוריו של
הגאון הניקא רבינו שלמה יהודה בארי שליט"א

פסח - אחרי מות ג'י"ח

ענין ליל הסדר ממשנתו של רבינו הרמח"ל

כתב הרמח"ל בס' הזמרים (מאמר החכמה): ביציאת מצרים נבררו ישראל ונבדלו מכל העמים להיות מתעלים במדרגתם ממדרגת האנושיות החומרית ולהיות ראויים להתעטר בעטרות הקדושה, ומה שעד אותו הזמן היה חושך החומריות מתגבר בגוף וגורם לאור התורה והקדושה שלא יאיר, הנה אחר שסבלו ישראל העינוי והשעבוד הגדול שסבלו, נתפייסה מדת הדין, ונשאר המקטרג בלי מענה, ונזמנו ליאור באור העליון. והנה בלילה זה כל זה מתחדש ומתעורר מה שנעשה בראשונה, וזה עצמו סיוע אל הגאולה האחרונה שתעשה. ואמנם עיקר הסדר תלוי בד' דברים והם פסח מצה מרור וד' כוסות. דהנה צירוף הגלות הוא שטיהר את ישראל והוציא מהם הזוהמא כדי שיוכלו אחר כך לקבל אור הקדושה, וזה ענין המרור שהוא ימררו את חייהם, ואולם כשהגיע הזמן שייגאלו הוצרך שייגלה להם גילוי מאור קדושתו ית' ובו יתדבקו נשמותיהם של ישראל וימשכו אחריו ויתעלו משפלותם ויתפרדו מן הטומאה שהיו שקועים בה וזה נעשה על ידי קרבן הפסח, ובו נאמר להם משכו וקחו לכם, שפירשו ז"ל, משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם צאן של מצוה, ואמנם עוד הוצרכו ישראל לשיהיה גופם מוכן ומזומן לאור הראוי, שיוזנו ז' ימים אלה בשנה מן המצה שהיא מזון בבחינת יצר טוב לבד בלי יצר רע כלל, ובהיות ניזונים בזה ימים אלה נשארה התולדה הטובה לכל השנה להיות כל השנה מוכנים לקדושה. אמנם ענין הד' כוסות הוא שהנה ידוע שמדריגות הסט"א הם ד', וכולן שלטו מאחר חטאו של אדם, וכולן היו מתנגדות אל הקדושה והטוב שלא ימצא בעולם, והיו ישראל סגורים בתוכן שלא היו יכולים לצאת כלל, עד שהאיר עליהם הקב"ה בכוחו הגדול ושבר ד' הקליפות והוציא ישראל מתוכם, וזה ענין ד' גאולות המוזכרים בפרשה, ואולם זה עשה בהאיר על ישראל ד' אותיות השם ב"ה, והנה ענין זה במצרים היתה התחלה לבד לשיצאו ישראל מהם, אך סוף הכל צריך שיהיה שישלטו ישראל עליהם ויכבשום לגמרי, וזה יהיה לעתיד לבא, אמנם הנה זה כמי שקוצב עץ אחד, שמכה בו הכאה אחר הכאה עד שקוצב אותו לגמרי, וכן עושים אנו בכל שנה ושנה, מתעוררים בכח הא' שהאיר, ובתיקון שנתקן אז ומתחזקים להמשיך הדבר לפנינו עד שייגמר. והנה בסוף הכל, הד' קליפות עצמם תתהפכנה על האומות ותאבדנה אותן, והם ד' כוסות של פורענות שלהן, ולישראל יהיו ד' כוסות של ישועה בהארת ד' אותיות השם ב"ה. עוד כתב הרמח"ל: ומעיקר התיקון של הלילה הזה הוא להראות חירות של הנצחון, שניצח הטוב את הרע, ועי"ז נשבר כח הסט"א ונכנעת הכנעה גדולה.

**בכל דור צריך לעשות בניסן הכנה לגאולה
ע"י תשובה ותיקון דרכיו,
להתחזק באהבת השי"ת ואהבת ישראל**

החיד"א בספרו כסא דוד (דרוש יח) בדרשה לשבת הגדול, ביאר מה ששינוי במשנה (פסחים קטז): 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים', שבכל דור צריך להתכונן לחג הפסח, וכשם שביציאת מצרים, קודם שנגאלנו, הופרשנו מעבודה זרה, ומסרנו עצמנו על קידוש ה', לקשור

את הטלה בכרעי המטה, לעיני המצריים שהוא אלוהיהם, כן צריך בכל שנה ושנה, לתקן דרכינו ולשוב בתשובה, ולעשות הבא מידינו הכנה לגאולה. וכתב, שעיקר מה שצריך חיזוק הוא במצות אהבת השי"ת, החשובה כ"כ, שהרי בזה דבר השי"ת אלינו פעמיים בכל יום מיד אחרי פסוק 'שמע ישראל' - 'וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ', ופעם שלישית קורין זאת בקרי"ש שעל המטה, ועוד צונו השי"ת להניח כן על ידינו ועל ראשינו, וגם לכתוב ולהניח על המזוזה, הרי ששה פעמים, שנרשם אהבת ה' בכל לבינו ונפשנו ומאדנו. וכל כוונת ק"ש ותפילין ומזוזה, היא בשביל לזכור אהבת השי"ת, ובעוה"ר קורין שמע ומניחין תפילין ומזוזה, מבלי להעלות על לבינו ולדקדק במאמרו ית' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך בשני יצריך, ובכל נפשך אפ"ל נוטל נפשך, ובכל מאדך ממונך. ובכלל אהבת ה', הוא שיאהב חבירו, וכמ"ש בשפתי כהן (פ' קדושים) שהאובח את חבירו ומכבדו שהוא בצלם אלהים, הוא אוהב השי"ת ומכבדו. ובה יש לפרש סיום הכתוב (ויקרא יט, יח) 'וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ, אֲנִי ה', כלומר אם אתה אוהב לרעך, אני ה', הוי' כאלו אהבתני. וזה מתנאי עבודת השי"ת, שתהיה איש כאחיו, לאהוב כל אדם מישראל, וסיים החיד"א וז"ל: ואם זה חובה בכל הימים, ק"ו בימים אלו שהם זמן גאולה, שצריך לאהוב כל אחד מישראל כנפשו, אולי נזכה לגאולה, מאחר שבעבור שנאת חנם נחרב הבית, וצריך לעשות הכנות לגאולה.

**בכל שנה מאירה קדושה עצומה בליל הסדר,
ומתבטלת הטומאה ב-960 מכח הקדושה**

בדרשות רבינו החתם סופר זיע"א (דרוש לשבת הגדול דף רנה). כתב, בטעם הדבר שהתיר מהרי"ל להשתמש במשכונות הגויים בליל פסח, כמו שהביא המג"א (ריש סימן תעב), שהכלים של הגויים שורה עליהם טומאה גדולה, ולכן סכנה להשתמש בהם כשאינם ראויים לטבילה, כאשר לא קנאו ישראל ומשתמש בו רק בתורת גזל, ולכן כאשר השאלו ישראל ממצרים את כליהם, השאלו המצריים בשמחה, כי הם רצו שתתדבק זוהמתם בישראל ע"י ההשתמשות בכליהם, אך באותה הלילה שהקב"ה השפיע על ישראל תגבורת הקדושה, והיא ביטלה כל טומאתם בתק"ס דקדושה, ולכן בכל ליל הפסח מותר להשתמש בכליהם, כי בכל שנה ושנה מכח גודל ההתלהבות בסיפור יציאת מצרים, מתעורר שוב קדושה הראשונה הזו, ולא ישלוב בנו כח הטומאה אע"פ שלא נטבלו הכלים.

שביעי של פסח מסוגל לכל הישועות, ובו נשפע הפרנסה

כתב בס' שער יששכר (מונקטאש. חדש ניסן שפת הים אות כו), שזהו 'וַיִּוָּשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא', כי כל הצטרפות ישועה בכלל ובפרט אפשר לפעול בלילה הזאת בעת קריעת ים סוף, שהוא בחינת איילה זו רחמה צר שהיא כורעת לילד כנס"י, ובפרט בענין הגאולה השלימה במהרה בימינו בעת חבלי משיח האלו שהוא חבלי לידה דכנס"י, ובזמן קריעת ים סוף הוא עת רצון מבחינת עתיקא. ועוד כתב (אות יט), שיום זה הוא זמן השפעת פרנסה בכח ביזת הים כמקובל בידינו מצדיקים, שנמשך מגוזר ים לגזרים ביזת הים, פרנסה בהרחבה וכל טוב.

פרשת אחרי מות

נדב ואביהוא מסרו נפשם ברצון להשי"ת,

והיו רגילים לעשות כן תמיד

אחרי מות שני בני אהרן בקרבכם לפני ה' וימתו (טז, א). כתב האור החיים הקדוש, שדרך מיתתו היתה, שנתקרב לפני אור העליון בחיבת הקודש, והוא סוד הנשיקה שבה מתים הצדיקים, אלא שהצדיקים הנשיקה מתקרבת להם ואילו הם נתקרבו לה, וזהו 'בְּקִרְבָּתְם לִפְנֵי ה'' והוסיף עוד, שזהו שנאמר 'וַיָּמָתוּ' בתוספות וא"ו, לרמז על הפלאת חיבת נדב ואביהוא, שהגם שהיו מרגישים במיתתם, לא נמנעו מלהתקרב אל הקודש, לדביקות געימות עריבות ידידות חביבות חשיקות מתיקות, עד כלות נפשותם מהם, עיי"ש מה שהאריך בזה. ובספר בן פורת יוסף (ריש פ' ויחי) לבעל התולדות יעקב יוסף, כתב שזהו 'אַחֲרֵי מוֹת', ש'אחרי' מורה על 'מופלג' כמשאחז"ל (ב"ר מד, ה), כי מופלג היה להם לירא ממיתה, שלא היה זה דבר חדש אצלם, כי בכל זה זמן ועידן 'בְּקִרְבָּתְם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ', שמסרו עצמן למיתה תמיד בעת עוסקן בעבודת ה'.

נדב ואביהוא מסרו נפשם לטובת כלל ישראל

להיות הקרבן הראשון במשכן,

וממנו יתקבלו על הקרבנות לעולמי עולמים

ובספר רמתיים צופים (ס"ד אות ג) כתב בשם החידושי הרי"ם מגור¹, שהנה עבודת השי"ת צריכה להיות חשק ואהבה ובתבערה עצומה לאביו בשמים, אבל עיקר היראת שמים היא לפחד ולירא אפילו מלגשת לעבודת השי"ת, וכמו שמצינו באהרן הכהן שהיה אהרן בוש לגשת, ואחרי האהבה הזו שמרגיש שכלתה נפשו לגשת ולהתקרב להשי"ת באהבה, ושוב מתמלא ביראת שמים עד שנסוג לאחור, יגש מחמת שיש ציווי מהשי"ת לעשות כן, ובכח זה יעשה ויגש אל העבודה. אך לולי זאת מיהו אשר ערב לבו להתקרב אל הקודש. ולכן גם כשליבו בוער בקרב להשי"ת אל יעבוד כדי להרוות צמאונו, אלא רק מחמת שכן צוה השי"ת. וז"ש בנדב ואביהוא (י, א) 'וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר זָרְהָ אֲשֶׁר לֹא צָנְהָ אֲתָם', היינו שלא עשו כן מחמת ציווי, רק מחמת גודל אהבתם, מכח נשמתם והאש הגדולה אשר היה עד יציאת הנפש ממש. ונדב ואביהוא שבצד אחד היו גדולים ממה שאהרן, לא עצרו כח מלהתאפק לעשות עבודתם, מחמת עוצם וגודל דביקותם ובהירתם

ואש התבערה שהיתה בקרבם להשי"ת, ולא היה זה חלילה מחמת איזה נגיעה לנפשם, אלא אך ורק כדי לעשות תיקון גדול לכלל ישראל, שראו שבאמת יהיה בזה תיקון גדול לכלל ישראל². ובאמת עשו תיקון גדול לעולם ולעולמי עד שנתנו כח לכל הקרבנות, כי נשמתם היה בקרבנות הראשון במשכן ונשמתם של צדיקים הוא עיקר הקרבן, כמאמרם ז"ל (מנחות קי. ובתוד"ה ומיכאל) מיכאל מקריב למעלה נשמתן של צדיקים על מזבח של מעלה, ונתנו נפשם באהבה גמורה לקיים כל הקרבנות, שיהיה כל המקריב קרבן כאילו הקריב נפשו (מנחות קד:). ומזה נתנו כח לכל הקרבנות שיעלו לריח ניחוח, כי שורש הקרבן הוא נשמתם של צדיקים, עיי"ש עוד מה שהאריך בזה.

היה קשה למשה מדוע נדב ואביהוא לא עלו חיים לשמים

כמו אליהו וחנוך, והשיבו השי"ת

שעלו גבוה יותר עד האצילות

ובספר ניצוצי שמשון למהר"ש מאוסטרופולי זיע"א הי"ד הביא בשם ספר קהלת משה (עמ"ס טו), שהיה קשה למשה, מדוע המית ה' את נדב ואביהוא ולא לקחם בחיים, כמו אליהו וחנוך וכיוצא בהם שעלו ונכנסו בחייהם לגן עדן (ד"א זוטא פ"א ע"ש), והשיב לו על זה הקב"ה 'בְּקִרְבָּתְם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ', שאליהו וחנוך וכיוצא בהם לא עלו רק לעולם המלאכים, על כן יכולים לעמוד עם הגוף, אבל נדב ואביהוא עלו עד עולם האצילות, קרוב להקב"ה במאד, לכן לא יכלו לעלות עם גופם, והוצרכו למות שישאר הגוף בכאן³.

אור אחד כמין ברק היה מתבק את הכהן גדול ומוציאו לחוץ

ואל יבא ככל עת אל הקדש מבית לפרכת אל לפני הפרכת אשר על הארץ ולא ימות (טז, ב). כתב בספר הקדוש ברית מנוחה (הדרך השנייה) בזה"ל: הכהן גדול כשהיה יוצא, לא היה חוזר אחוריו לארון, פן יהיה נענש מיד, אלא היה יוצא אור אחד מבית קדש הקדשים מבין בדי ארון כדמיון ברק, והיה מחבק לכהן והיה מוציאו לפי שעה, כדי שלא יחזור אחוריו לארון ששם השכינה. ועוד כתב, שאין לשער החכמה שהיה הכהן הגדול משיג שם, לאין קץ ודמיון, ושם היה רואה את השרשים שמהן נשתרגו כל המדות וכו', והיה רואה הרכבת השרשים כיצד נרכבו בשורש אחד הוא שורש אילן החיים, והיה רואה עץ החיים, והיה רואה הענפים והיה רואה כיסוי הענפים כמה הם מכסים השורש, והיה רואה פרי הענפים, אבל לא היה אוכל ולא היה יודע איזה פרי מתוק ואיזה פרי מר.

¹ ציין שם שאמר החידושי הרי"ם, שדברים אלו הם דברי אמת.

² וז"ש (סנהדרין נב. ויק"ר כ, ג) שאמרו אימתי ימותו שני זקנים הללו וכו', שלא היה להם שום נגיעה באמת לאמיתו, והרגישו ברוה"ק שזה מעכב, כדאיאת בש"ס שזה היה העיכוב, והיו מצפים על התיקון הגדול שיהיה על ידם.

³ ולחיבת הקודש, ראוי לציין פה למה שהביא שם עוד בשם ספר פרדס יוסף עה"פ 'בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן' (טז, ג), שבשנת ת"ח הראו המקובלים לשנת משיח, כי 'זאת' גי' מטריא ת"ח, וכן אמר הגה"ק רבי שמשון מאוסטרופולי, וכשעבר השנה ולא בא הקץ נפלו ישראל ב'אוש, ופירסם הש"ך קול קורא, מאת ה' היתה זא"ת, ששנת ת"ח שהיה במוסכם מהשי"ת, 'היא נפלאה בעינינו', שנראה נפלאות, אבל 'זה היום עשה ה', המניעה היא היום, 'כמ"ש (סנהדרין צח). עה"פ (תהלים צה, ז) 'היום אם בקליו תשקעו', מתחילה צריך תשובה וחסר היום הזה. וביאר מו"ק, שמעיקרא אכן היתה שנה זו מסוגלת שיבנה בית המקדש, ותחזור העבודה למקומה, ויבא אהרן אל בית המקדש. אך לבסוף נתקיים כל זה ברבינו שמשון הי"ד, ועי"כ 'אהרן אל הקדש', גימטריא שמשון (696), והמשך הפסוק: בפי"ה, ראשי תיבות: בן רבי פסח.

"בזאת יבוא אהרון אל הקודש" ויקרא טז, א

משיעורים יום א' תזריע תש"ע יום ב' שופטים תשע"ט

וביאר הענין, שבכל מועד זמן מאיר אור עצום ונורא אצל התחתונים, וכל אדם חפץ ורוצה להשיג אור זה. דרך משל בפסח הוא זמן של גאולה וניסים, וכל אחד רוצה להשיג הניסים והישועה שצריך ברוחניות וגשמיות. ועל זה אומר הזוהר, שאע"פ שמאיר בכל זמן אור מיוחד שיכול להשפיע לאדם שפעים וברכה בכל מה שצריך, מכל מקום אין אור זה מתגלה בתחתונים כי אם על ידי מידת 'זאת', שהיא מידת היראת שמים והתשובה (וכמובא בזוהר פר' בהר על הפסוק "בזאת יבוא אהרון אל הקודש"), שכפי מידת

אין קדושת המועד חלה על האדם אלא כשיעור מידת היראה שיש לכל אחד כפי מדרגתו

מובא בתיקוני הזוהר תיקון י"ט (מ:): שבכל אחד מן הזמנים והמועדים מאיר אור מיוחד המורה על מידה ידועה, שאת אותה המידה אנו מגלים בכח עבודת אותו הזמן או המועד. וכן הוא החילוק בכל יום בשחרית מנחה וערבית. ומוסיף שם בתיקונים, דאין אדם מפיק ומוציא את רצונו כי אם 'בזאת', דאין לך פעולה בתחתונים אלא על ידי מידה זו, עכת"ד.

היראה והתשובה שיעשה האדם, כך יאיר עליו אותו האור בתוקף וביתר שאת להושיעו.

תחילת התשובה היא ששייב את היראה שאיבד קודם שחטא

ופנימיות הענין הוא, שכדי לקבל את האור מאותה המידה המאירה באותו הזמן והמועד, צריך האדם לשוב אל ה' ולהחזיר את היראה שאיבד קודם שחטא, ותחילת התשובה היא במידת 'זאת', שהיא יראה מעשות רע. ועי"ז תאיר עליו אותה המידה המאירה באותו הזמן (כי אין המידות העליונות מושפעות לתחתונים אלא על ידי מידה זאת). והיראה קודמת לתשובה, כי קודם שירא אינו עושה תשובה. ולכן יום ר"ה הוא קודם ליום הכיפורים. ואחר שהשיב את היראה ואינו עושה רע, צריך שיעשה תשובה וישוב גם על כל מה שעשה קודם שהיה בו יראה. וכפי מדרגת היראה כך היא גם דרגת התשובה, וככל ששב יותר לה' יתברך ומדרגת תשובתו היא במעלה יותר, כך קרוב הוא יותר לשורש אותה המידה המאירה באותו המועד, ומאיר עליו אור המועד ביתר שאת, והוא כנולד מחדש כי שב להתחלה, כלומר לזמן דקודם החטא. וזה "אלה מועדי - ה'", כי כל תכלית המועד הוא שיהיה הוא יתברך לבדו, אבל קודם ששב האדם לה' יתברך אין הגילוי דמועדי ה' מגולה אצלו.

קדושת המועד היא אור עליון אשר בכוחו להשיב את האדם בתשובה שלימה

נמצא שתכלית מועדי ה' היא לשוב אל ה', וכפי ערך התשובה שעושה האדם באותו ענין המאיר באותו המועד, כך מאיר ושורה עליו אור עליון עצום ונורא שמאיר בתוקף באותו הזמן, שהוא קדושת היום המסוגלת להגביה את האדם ולהוציאו לדרך חדשה, כי כל תכלית המועד הוא להאיר ולהוציא מהאדם את כל האוצרות הטמונים בו, ואת המטרה והענין שלו בעולם, וכשאדם שב בתשובה ובפרט באותו ענין המאיר באותו המועד, נעשה הוא כלי ונרתיק לאותו הגילוי של ה' ב"ה באותו הזמן והמועד, ומתגלה בו האהבה והקשר שלו לתורה ולדרך ה'. כי במועד כל ישראל עולים ונכללים במדרגת המועד, ויש שמתקרבים לקדושת חיצונית המצוות והשמחה בדרך ה', ויש שזוכים בכח המועד לשוב עד לה' יתברך להוולד מחדש ולהיות כבריות חדשות, כי בכח המועד להשיב את האדם להתחלה, שהיא המשמעות של התשובה, ששב האדם למקומו שהיה קודם שנעשו לו העבירות להיתר, שהוא ענין בראשית - ברית אש (תקו"ז הקד' :).

כדי ששייג האדם את דרך התשובה כפי שורש נשמתו צריך שיהיה לו ערך עליון לכל יום ולכל שעה

וכדי לשוב אל ה' צריך שיהיה לאדם יוקר לימים הזמנים והמועדים, כי כל זמן ומועד, הנו דרך וחתירה עד מקום האדם ומדרגתו, לסייע אותו ולהאיר בו את הרצון לשוב לתורה ולדרך ה'. ובאמת אצל הצדיקים כל שעה נחשבת בעיניהם כזמן יקר מיוחד שעל ידו אפשר לשוב לה', והוא זמן שלא ישוב לאדם, לכן מייקרים הם מאוד את הזמן ומקדשים אותו כדי לעשות תשובה, וכל יום נחשב בעיניהם כיום אחרון לשוב אל ה', וכל וידוי שעושים לפני ה' יתברך הוא כוידוי דשכיב מרע כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' של"ח, ס"ב), וכפי שהיה אומר הבעש"ט, כל יום יהיה בעיניך כר"ה, וכל שעה תהיה בעיניך כיו"כ. כי בתשרי הוא שורש התשובה, ובאותו הזמן מאיר בתוקף אור התשובה, אבל נמשך הוא על פני כל שעה בימי השנה, וצריך האדם לידע שכל אדם בכל מדרגה יוכל לעבור את אותו הזמן המסוגל לתשובה, וכל וידוי ונפילת אפיים מעורר בשורש את קדושת יום הכיפורים, ונמשך אור זה על האדם לחדשו ולהחזירו להתחלה.

בפסח יוצאים הצדיקים ממוחין דקטנות לגדלות אבל הבינונים צריכים תחילה לשוב בתשובה

והנה בגלות מצרים היו ישראל משועבדים תחת פרעה, ומפני שהייתה טומאת פרעה חופפת על ישראל במחשבה דיבור ומעשה, לא יכלו לצאת מתחת ידו בעצמם ללא סיוע, ועל כן גילה הקב"ה אור עליון, שעל ידו היו ישראל יכולים לשבר בנקל את טומאת פרעה, ולצאת מטומאת מצרים. והנה הצדיקים שהיו באותו הדור, ושבט לוי שהיו מתקונים במעשיהם, לא היו צריכים אלא לתיקון המחשבה ולצאת ממוחין דקטנות למוחין דגדלות ולעלמא דחירותא, וזה מש"כ (שמו"ר טו, א) שכשגילה הקב"ה לצדיקים שבאותו הדור דכבר שלמו שנות הגלות, מיד גילו הצדיקים את ראשיהם, שלא היו צריכים אלא לתיקון המחשבה והראש (בני יששכר ניסן ב, ד עיי"ש). ומאידך הרשעים שלא רצו לשוב אל ה' מתו במכת חושך (שמו"ר יד, ג), ואילו הבינוניים שבישראל היו צריכים לשוב בתשובה (מכילתא בא, מס' דפסחא ה) בכדי שיאיר עליהם אותו אור עליון המתגלה בפסח, כי רק כששב האדם לה' יתברך ומתקן את מידת היראה הנקראת 'זאת' ושב בתשובה, יכול אור המועד להאיר בו ולהעלותו, כמובא לעיל מתיקון יט בתיקו"ז.

הזכות לגאולת פורים היה מכה התשובה שעשו ישראל בפסח

ומובא בגמ' (מגילה יג, א) שאסתר הייתה קוראת לכל אחת מנערוותיה בשם המרמז לאותו היום שמשמשת אותה הנערה לפניה, ולנערה דיום א' קראה חולתא על שם שמתחיל ימי החול, ולנערה של יום ב' רוקעיתא על שם הרקיע שנברא ביום שני, וכן על זה הדרך עד יום שבת (תרגום ראשון אסתר ב, ט). והמשמעות בזה שאסתר הייתה מייקרת ומחשיבה כל יום מן הימים וזמן מן הזמנים כדי לשוב אל ה', לכן כשהייתה קוראת לנערה הייתה תיכף נזכרת ביוקר וחשיבות הזמן, ובאור המיוחד המאיר באותו היום לשוב אל ה'. ואסתר שידעה מחשיבות הימים ומכח כל זמן ומועד לשוב אל ה', הייתה גם יודעת ממדרגת ומעלת ימי הפסח, שעל ידם יכול האדם לצאת מהחושך הגדול ביותר להצלה וגאולה. ולכן כשהיו ישראל בצרת וגזירת המן שהוא לאבד שם ישראל מן העולם, שאין חושך גדול מזה, ידעה אסתר מקדושת ומעלת ימי הפסח, שכוחם גדול ונעלה לפדות כל בר ישראל מכל ריחוק וטומאה בה הוא נמצא ולהשיבו עד לפני ה' יתברך, ולבטל כל גזר דין וצרה.

לכן אמרה אסתר להשיב אל מרדכי (אסתר ד, טו) "אל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים", ואמרו במדרש (אסתר"ר ח, ז) שהיו אלו ימי הפסח, והוסיפה 'אל תאכלו ואל תשתו' היינו אכילת המצות וד' כוסות בליל יו"ט. וזה (אסתר ד, טו) "גם אני ונערותי אצום כן", והיה לה לומר 'נצום', אלא שנתכוונה לרמוז לשמות הנערות, שהוא יוקר הימים כדלעיל, שמכח אמונתה ותקוותה על קדושת הימים הנרמזים בשמות נערותיה, יפעלו ישראל את גילוי הרחמים מלפני ה' יתברך. וכך היה, שעל ידי שעשו תשובה, סייע בידם אור המועד דימי הפסח ביתר שאת ובתוקף גדול להשיבם אל ה' יתברך, ולפדותם ולהצילם מגזירת המן.

לכל אחד יש זמן ושעה שיוכל לשוב לה' כמ"ש אין לך אדם שאין לו שעה

וכך יהיה גם בגאולה הקרובה, וכמובא בסנהדרין (צז): שאמר ר' אליעזר אם אין ישראל עושים תשובה אין נגאלים. אמר לו רבי יהושע וכי אם אין עושין תשובה אינן נגאלין לעולם? אלא הקב"ה מעמיד עליהן מלך קשה כהמן וישראל עושין תשובה וחוזרין למוטב. כלומר שיישוב אותו הענין שהיה בימי הפורים, שיהיה רשע כהמן וכו', אבל כנגדו יהיה את האור דמרדכי ואסתר שיוורו לישראל את דרך התשובה מכח יוקר המועדים והזמנים, שהמשמעות בזה, שכל אחד מכל מקום יוכל לשוב אל ה', ועל כן אמר התנא (אבות ד, ג) 'אל תהי בז לכל אדם שאין לך אדם שאין לו שעה' (אבות ד, ג), פירוש, שאין לך אדם שבכל מקום שיהיה אין לו שעה כנגדה שיאיר בה האור שיוכל להשיבו עד לה' יתברך.

¹וכפי שאדם עושה תשובה על מעשיו, כך הצדיקים עושים תשובה על מדרגת המעשה, וישראל הם כנגד המחשבה, וכשיש צרה לישראל תולים זאת בעצמם, שמפני מיעוט עבודתם באה הצרה הזו, ותולים בעצמם את כל עיכוּב ישועת ישראל, וכפי ששמעו את הרש"ש הקדוש שהיה אומר לפני ה' יתברך 'אם אני הוא מעכב הגאולה, נא קחני מן העולם'.

תשרי הוא כנגד העיבור שהיציאה תלויה בולד אבל פסח הוא כנגד הלידה שיש סיוע גדול מלמעלה

והנה ר"א ורבי יהושע שניהם סוברים שישובו ישראל, והענין הוא, שנחלקו ר"א ורבי יהושע באיזה זמן נברא העולם (ר"ה ח.ה), דר"א סבר בתשרי נברא העולם, ונחלק עליו ר' יהושע וסבר דבניסן נברא העולם, וביאר רבנו האר"י (שעה"כ ר"ה א) דאלו ואלו דברי אלהים חיים, דעיבור העולם היה בתשרי, והלידה בניסן.

ר"א סבר דאזלינן בתר זמן העיבור של העולם שהוא בתשרי, ולכן סבר אם אין עושים תשובה אין נגאלים, כי בתשרי הוא הזמן שצריך שיראה כל אחד שבלא שיעשה תשובה אינו נגאל, ואין הדבר תלוי אלא בו, וכפי שאמר ר"א בן דורדיא (ע"ז ט). 'אין הדבר תלוי אלא בי', ומכאן ידועה זו שב בתשובה, שהוא דרך התשובה דחודש תשרי, שהוא בתענית ויודים סליחות ותחינות. כי הוא כנגד זמן העיבור שהעובר נמצא בחושך, ואע"פ שקשור באימו וניזון ממנה, מכל מקום כדי שיוכל לצאת ללידה 'אין הדבר תלוי אלא בו', שיתעורר מעצמו כדי לצאת, וסבר ר"א שכך יהיה בזמן הגאולה, שיצטרפו ישראל להתעורר ולשוב בעצמם, וכדרך התשובה דימי תשרי.

אבל ר' יהושע סבר דבניסן נברא העולם, כי סובר שהולכים אחר זמן לידת העולם, כי בניסן הוא זמן הלידה וההתחדשות של העולם, והוא זמן לידת עם ישראל כמ"ש (יחזקאל טו, ד - ו) "ביום הולדת אותך וגו' בדמיך חיי וגו'" שהוא דם הפסח והמילה, וכנגד דם היולדת (כריתות ט, א), וכפי שאחר הלידה מסתייע הנולד באביו ואימו, כך בניסן שהוא כנגד זמן הלידה, סובר ר' יהושע שאף אם לא יתעוררו ישראל מצידם לשוב בתשובה, יאיר עליהם הקב"ה אור עליון שיסייע את ישראל לשוב אל ה', וכדוגמת האב והאם המסייעים את הנולד, שהוא דומיא דניסן שהוא זמן הלידה של ישראל להיות לעם, ותמך וסייע הקב"ה את ישראל כמיילדת לולד וכמ"ש (שם), "וארחצן במים ואשטוף דמיך מעלייך ואסוך בשמן, ואלבישך רקמה ואנעלך תחש ואחבשך בשש ואכסך משי וגו'".

והוא הפרש בין התרת נדרים להפרתם, כי הקב"ה כביכול נמצא בנדר שעד שלא ישובו ישראל בתשובה אינם נגאלים (תיקו"ז קמג), ובתשרי הוא כדעת ר"א, שהוא כנגד העיבור, שאין הדבר תלוי אלא בעובר, וצריך לקיים את הנדר ולשוב בתשובה או להתירו והוא כנגד מידת הדין, ולכן מתירים הנדרים קודם יום הכיפורים. אבל בניסן הוא כדעת ר' יהושע שהוא כנגד הלידה, שמסייעים את הנולד בסיוע מלמעלה, כי מתגלה בו אור עליון שהוא הפרת הנדר ע"י האב בלא פתח ובלא חרטה, והמשמעות היא שכנגד מה שיעמיד הקב"ה על ישראל מלך קשה כהמן וכדעת ר' יהושע, יעמיד הקב"ה כנגדו אור גדול שיסייע ויאיר לישראל את דרך התשובה לכל אחד ובכל מדרגה, כמ"ש 'אין לך אדם שאין לו שעה' וכדלעיל.

ואחר שבארנו שכל ענין המועדים והזמנים הם כדי להאיר בנו תחילה את דרך התשובה, ושרק על ידי התשובה יש בכח האדם להמשיך את אותו האור השייך למידה המאירה באותו הזמן, נצרך לבאר מהו ענין ודרך התשובה דימי ניסן וחג המצות (כי בכל זמן בשנה אנו שבים אל ה', אלא שבכל זמן מתקנים ומאירים מידה אחרת, וכפי אותה המידה והענין המאיר באותו המועד כדלעיל).

כדי שלא יהיה בדרך רשעים המלאים בחרטות צריך שילמד את

דרך התשובה

וקודם שנבוא לבאר על מה שבים בתשובה בימי הפסח, יש לבאר תחילה מהו ענין התשובה, וכיצד היא הדרך שבה ישוב האדם מעשות רע, ולא תהיה דרכו בתשובה כדרך הרשעים שמלאים חרטות (נדרים ט:). אך לא שבים אל ה', כמ"ש "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת" שאינם משיבים את 'זאת' שהיא היראה שאיבדו. כי גם במצרים ראו כולם את גדולת ה' במכות שהפליא הקב"ה במצרים, והתעוררו בתשובה, כמו כל אחד מישראל שכשיראה גדולות ונפלאות יתעורר בתשובה, ואע"פ"כ נשאר רשעים הרבה שמתו במכת חושך, משא"כ הבינוניים שבישראל חזרו ועשו תשובה. לכן נקדים תחילה מהו נקרא תשובה, שעל ידה זכו ישראל לצאת ממצרים, ואח"כ נחזור לבאר על מה צריכים לשוב בימי הפסח.

אדם הראשון היה נקי מיצה"ר ולא היה לו ניסיון או רצון לחטוא
כתוב (בבראשית ב, ט, טו) "ויצמח ה' אלהים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל וגו' ויקח ה' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה", ואמרו במדרש שלא היה אדה"ר חסר דבר, והיה יושב בגן עדן כמלך (ב"ר טו, ד), והיה משיג בכל החכמות והשגות אלקות, ופשוט שהיה יודע את בוראו, ולא הכיר רצון או מחשבה לעשות רע, ואף שהיה רואה מציאות של דבר היכול להביא לידי עבירה, לא היה מבחין בצד הרע שבדבר, ולא חשב שיש דרך שתוכל להיות מנגדת לבורא יתברך שזה עתה ברא יצר ועשה את כל העומד לנגד עיניו, ואף שהיה מצווה על איסור אכילת עץ הדעת, לא היה לו הדבר כניסיון, כי היה רואה את כל הטוב שנתן לו ה' יתברך, ושהותר לו כל מה שיחפוץ, ולא היה לו שום חפץ ורצון לחשוב שיש אפשרות לעבור על ציווי ה' ב"ה.

אדה"ר היה במקום קדוש ולא היה רשות לסט"א לעלות למקומו
ואע"פ שברא הקב"ה יצר הרע (ב"ר ט, ז), לא היה כח הסט"א במקום האדם בגן עדן, כי נתנו הקב"ה למטה ממדרגת העולם שהיה בו אדה"ר², שהוא תהום הטומאה אוקה הקליפות, ולכן לא יכל יצה"ר לפתות את אדם או חוה לעבור על ציווי ה', כי היה מקומם במדרגה געילית מאוד, ולא היה רשות כלל לסט"א לעלות למקום קדוש זה. נמצא שמלבד זאת שלא היה יצה"ר בתוך גוף האדם, גם במקום והמדרגה שהיה העולם בשעה זו, לא היה כל שייכות של דבר המנגד לרצונו יתברך, ולכן לא היה שום צד ומחשבה שיחטא האדם וינגד לרצונו יתברך.

כוונת אדה"ר הייתה לידע שורש הטעם שאין אור ה' מאיר למטה ממקומו ולתקנו

אלא שכתוב בירמיה (ב, ו) "בארץ אשר לא עבר בה איש, ולא ישב אדם שם", ואמר ר' יוסי ברבי חנינא בברכות (לט.) 'כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישב נתייבשה, וכל ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לישב לא נתייבשה', ואמרו במדרש (ב"ר יט, ג) שנטלו הקב"ה לאדה"ר והחזירו בכל העולם כולו, ומאידך אמרו במדרש (שם) שהיה גורף את כל הנהרות הגדולים פרת חידקל וכו' בפעם אחת (שם טז, א), ובעקבו היה מסתיר את אור השמש (ויק"ר כ, ב), דמשמע שהיה יכול לראות כל העולם בסקירה, ואין אנו מסוגלים להבין את מדרגת אדה"ר ומקומו לאחר החטא וכ"ש קודם החטא, ועכ"פ יכולים אנו להבין שהמשמעות של מה שהוא הלך בכל מקום בעולם היא, שהלך בהשגת החכמה בעולמות שהם השורשים לאותם המקומות שעתיד להיות בהם ישוב אדם, וראה אדם הראשון שאת כל העולם עשה הקב"ה נאה ומתוקן, אלא שמלבד זה ראה שיש מקום שאינו מתוקן לישב אדם, ורצה לירד שם כדי לראות מדוע

² דקומת אדה"ר היה מסתיים בו ראשונות דבריה, ומקום הקליפות היה בריחוק ממנו י"ד ספ"י, והיו תחת מקום ו' ראשונות דיצירה כמובא בלקו"ת בראשית ובמאמרי רשב"י קדושים.

חטא אדה"ר החל כשיצא חוץ ממקומו הקדוש וירד הוא למקום הסטי"א

ועל כן אמרו בזהר (בראשית נב.) 'אדם אימשיך אבתריה לתתא, ונחית למנדע בכל מה דלתתא, כמה דנחית הכי איתמשך רעותיה ואורחוי אבתריה וכו', עד דאיתפרש מאילנא דחיי', כלומר שנמשך אדה"ר לידע כל מה שלמטה ממנו, וככל שהביט יותר למטה, כך נמשך רצונו אחריהם ואחרי דרך הסטי"א. וכך הלך אדה"ר עד שנמשך ונדבק בו הסטי"א ועולם הפירוד כמובא בזהר תולדות (קמ:), 'כד נחית לתתא חמא תיאובתא דיצה"ר ואתדבק ביה', ומבואר שראשית חטאו של אדה"ר ומה שהביא לחורבן באכילת עץ הדעת, הוא מה שיצא חוץ לגן עדן, להשיג ולחזק בדרך אחר ובדעת אחר, מלבד הדרך והדעת שנתן לו הקב"ה.

מה שהביא את אדה"ר ליידי חטא הוא מפני שהכיר דעת נוסף שהוא דעת הנחש

כי עיקר מה שהיה בידו להמנע מן החטא, הוא שהיה צריך לידע שאין דרך אחר מלבד ציווי ה' 'לעבדה ולשמרה', ולא היה צריך להעלות על דעתו שיש דרך אחר או דעת אחרת מלבד התורה. וכן אמרו חז"ל בב"ר (א, טז) 'ע"פ תתקפהו לנצח, ויהלוק, משנה פניו, ותשלחהו' (איוב יד, כ), שבתחילה נתן לו הקב"ה את כל הכח והיכולת להמשיך שפע ולמשול, כמ"ש 'תתקפהו לנצח', אבל לאחר שהניח דעתו של הקב"ה והלך אחר דעתו של נחש כמ"ש 'ויהלוק', השתנה זיו פניו (כי על ידי פגם המחשבה והדעת משתנה זיו פני האדם), והוציאו מג"ע כמ"ש 'ותשלחהו'. כי עיקר הפגם שגרם לסוף המעשה שגורש מגן עדן, הוא כלשון המדרש - שהניח דעתו של הקב"ה והלך אחר דעת הנחש, כי פגם הדעת הוא במה שחשב שיש דעה נוספת ודרך נוסף להלך בו, הוא השורש והראש למעשה החטא, שרואה וחושב שיש דרך נוסף מלבד דרך ה'.

כי אף שאמרנו שלא היה כח ביד הסטי"א והנחש לעלות לגן עדן למקום האדם ולהחטיאו, זה אינו אלא קודם שהביט והציץ במקום הטומאה והקליפות. אבל לאחר שירד בחכמתו וראה את המורדים בה' יתברך, אף שבתחילה הייתה כוונתו לטובה, הלך ונמשך אחרי דעת הסטי"א, שפירושו שראה בעיניו ב' דרכים, דרך ה' ודרך החטא, ובזה שחשב כן, פתח את שער גן עדן שיוכל להכנס בו הנחש, ולעלות גם למקומו הקדוש. כי הראש לכל חטא ופשע, הוא בתפיסת האדם ודעתו - שכשמעלה בדעתו שיש דרך התורה, ויש דרך החטא, בזה בעצמו נותן רשות לסטי"א לבוא למקומו ולעשות עימו מלחמה. וכך הוא טבע הנחש שאם לא מתקרבים אליו אינו ממית וכמ"ש המהרש"א, אבל כשחוברים אליו למקומו ומעיינים בו ממית הוא.

תחילת פיתוי היצה"ר הוא - שהרע אינו רע גמור, והוא עירוב הטוב ברע

והענין הוא שאין אדם היה חוטא אם היה יודע שהוא רע גמור, ולכן אין בני אדם המיושבים שופכים דם, כי יודעים שהוא רע ואכזריות גמור. אבל אדם חוטא מאחר שנתערב אצלו הטוב ברע, והרע בטוב, וחושב שדרך ה' והתורה אינה טוב גמור (שהרי כל ההתחלות קשות), וכן אין החטא רע גמור בעיניו כשפיכות דמים. והוא עץ הדעת טוב ורע, שנתערב הרע בטוב והטוב ברע, ויש פגם הדעת חמור

אין אור ה' מאיר גם שם, כמ"ש 'ולא ישב אדם שם', (כלומר שלא נתקן מקום זה על ידי אור מ"ה גימט' אדם בסוד "מה אדם ותדעהו", כי אור מ"ה הוא אור הדעת המתקן את אותו המקום שיוכלו לידע אותו יתברך כשאר המקומות שנתקנו ע"י אור זה במעשה בראשית).

ורצה אדה"ר לרדת ממקום הקודש ורשות יחידו של עולם, למקום זה הרחוק מאור קדושתו יתברך ולתקנו, כי מאחר שהיה במדרגה גדולה בידיעת אמיתת מציאות ה' השגחתו ומלכותו, סבר שיש בכוחו לתקן ולהשיב גם את אותם מקומות אל הקדושה, כשאר המדרגות שניתקנו במעשה בראשית, והייתה כוונתו לצורך גבוה.³

בתחילה היו המלאכים מסייעים את אדה"ר שלא יצא חוץ ממדרגתו

ובאמת לא ציווהו הקב"ה לעובדו אלא ממקומו בלי לצאת חוץ למדרגתו, כי איתא בגמ' (סנהדרין ט:.) שבתחילה היו המלאכים צולין בשר ומסננים לו יין, פירוש שהיו המלאכים מסייעים אותו ביחודים והתפילות למתק את הדינים, והיו משמרים ומזהירים אותו מלירד למקום דין קשה שאין ביכולתו למתקו, וגם כשהיה מבטל את טומאת החיצונים בכח תפילתו, היו תחילה המלאכים כופתים את הטומאה לפניו. וזה 'צולין לו בשר', שהוא בסוד קרבן פסח 'ראשו על כרעיו ועל קרבו' (שמות יב, ט), שהוא הכנעת החיצונים (טעמי המצוות לאר"ז ריש פ' בא ובע"ח שער ל, א). ו'מסננין לו יין', הוא סינון היין והדינים משמרי היין, שהם דינים קשים שלא היה בכוחו לתקנם ויתוקן רק לעת"ל בסוד יין המשומר. (ובזה טעה נח, שכשראה שכלו הרשעים מן העולם, רצה לתקן את שורש יצה"ר 'זוה"ק ס"ת ויצא קמ"ז) שהוא שמרי היין כמובא בע"ח (שער לח, ד), והתגלגל מזה המכשול ע"י 'חם' (בנו).

מפני שהיה אדם כלול מהעולם כולו הרגיש חיסרון ברוחו ונפשו ונמשך לתקנם

והיה אדה"ר נמשך לצאת חוץ ממקומו ומדרגתו ולחקור אחר מקום החיצונים ומעשיהם, מפני שאע"פ שהיה משיג אלקות במדרגה שאין בשכל אנושי להבין כמובא בזה"ק בכ"מ, הרגיש שאין הוא כולו דבוק בקב"ה. ואע"פ שהיה קדוש בכל הנרנח"י, ידע שבחלק הרוח אינו שלם בדבקות בו יתברך, וכן שאין חלק הנפש מתבטלת כאין לפני ה' יתברך וכידוע שאין האדם זוכה לשלמות הנרנח"י אלא א"כ מתקן המדרגות ממטה למעלה, שתחילה צריך לתקן הנפש ואח"כ זוכה לרוח וכו' וכמובא ברבנו האר"י (בשעה"ג פ"ו). ומחמת שהיה אדה"ר כלול מהעולם כולו וגם ממקום החיצונים, לכן גם בו בעצמו היה שורש לענין זה⁴, ולכן לא היה יכול תיכף לדבוק כולו בשלימות בה' יתברך, והיה צריך להמתין (וזה ענין האריכות רוח שצריך בעבודת ה', שאע"פ שבתחילה הגוף מנגד לרצונות הקדושים של האדם, צריך שיהיה ארך רוח, וע"י שירבו במחשבות קדושות ודיבור בלימוד והתפילות, ויקדש את עצמו במותר לו, יעלה גם הגוף ויכנע כאין לרצון הקדוש של האדם). ובאמת אם היה אדה"ר מאריך רוחו ועובד את ה' יתברך ממקומו ומדרגתו, כשהייתה נכנסת קדושת שבת, היו גם חלקי הרוח והנפש של אדה"ר מתבטלות כאין כפי רצון אדה"ר להיות בדבקות בו יתברך.

³ והוא ענין שהלך יעקב אצל לבן, ויוסף הצדיק שירד לערות הארץ, ומשה רבנו שנלחם בתוקף טומאת פרעה, ור"ע שעלה וחזר בשלום, וחכ' שביטלו יצה"ר דע"ז. כי הייתה מטרתם לתקן כל המדרגה מרישא לסיפא ולהסירה מהנסיון לדורות הבאים. וזה 'ארמי אובד אבי וירד מצרימה במתי מעט' שהוא ביטול שורש הס"א, ולא היה לעולם יכולת לעבוד לפני ה' יתברך לולי הדרכים שסללו הצדיקים וביטלו כח הטומאה מכוח עבודתם, כי בכח כוונתם לש"ש בנקיות אף המלאכים האחרים על הדרכים ובהלים ונכנעים בפניהם, אבל היה זה בגזירתו יתברך או שראו אלו הצדיקים שכך הוא רצונו יתברך. וזה היה עיקר בחירת הצדיקים שהיו צריכים לכוין בזה לרצונו יתברך. וכידוע מכמה צדיקים שניסו לבטל לגמרי טומאת הס"מ מהעולם ונפגעו. משא"כ אדה"ר עשה כן על דעתו. והדרך שתיקנו חכמים את אלו המקומות וביטלו טומאתם מן העולם כביטול כח ע"ז, הוא ע"י שהיו חכמים יודעים מדרכי עבודתם ויודעים בהם שהם הבל, וכל כוחם הוא מהקדושה, והם חיים חיי שעה וכלים ואינם שבים. וע"י שמגלים בפניהם את אור הקדושה והיראה מה' יתברך במקום טומאתם, כפי שאמר יוסף 'ואיך אעשה הרעה הזו וחטאתי לאלהים', וכן ע"י שנודע גדולת ה' כפי שהיכה משה במצרים, ע"י נכנעים הם ויוצא בלעם מפיהם, כפי שהוציאו המצרים את ישראל, ובזה מבטלים את כוחם, כמ"ש שעשו למצרים כמצולה שאין בה דגים, היינו שלקחו מהם חיותם, כי בטלו את תוקפם מלמרוד בה' יתברך. וכן היו לאברהם מסכתות ע"ז לרוב, כי ע"י שהיה מתעסק בהם היה מבטלם ולכן נגזרו. וכך רצה אדה"ר לילך בחכמתו ולהביט בחכמה היצונה במקומות הנמוכים להשיבם אל הקדושה. ⁴ כי הנפש הוא כנגד העשיה ורוח הוא כנגד ד' ספי' תחנות דיצירה ששם היה המקום נפרד מגילוי אורו יתברך כדלעיל בלק"ת להאר"י.

יותר, שהוא כמו שכתוב (ישעיה ה. כ) "אוי האומרים לרע טוב ולטוב רע", שהוא פגם הדעת עד שנראה בעיניו שרע הוא טוב וכו'.

כי 'מחשבה דא אדם' (תיקו"ז תי' כא, סג), וראש ותחילת החטא הוא במחשבה שיש אפשרות לחטוא, ובזה יש לפניו ב' דרכים ולא דרך אחת דרך התורה, כי בתחילה היה אדה"ר קדוש מאוד כדלעיל, אבל אחר שהעלה בדעתו להציץ ולחשוב ממקום הסט"א, תיכף נפגמה דעתו, ואף שידע שהוא דרך רע, כבר ירד ממדרגת תיקון הדעת, וחשב שיש בסט"א גם איזה דבר טוב (כי נותן לאדם תיכף את תאוותו, שהיא כידוע השגת דעת שאינו מתוקן והמשכתו בכל האברים) וכבר לא חשב שהוא סיטרא דמותא, כמ"ש (ג. ו) "ותרא האשה כי טוב וגו'" שראתה טוב בדבריו של הנחש (ב"ר יט, ה).

כשיודע האדם מדעת ודרך זולת התורה, תיכף מתנתק מהקדושה ומאבד את היראה

ואע"פ שיש באדם תורה ומצוות הרבה, והוא מלא בדעת קדוש ומעשים טובים, תיכף כשמעלה אדם על דעתו שיש איזה דרך ואפשרות לעשות חטא, מתנתק ממקום קדושתו ומעץ החיים, וכן מובא בזהר דלעיל, שתיכף כשהציץ בחכמתו על מקום ודרך הקליפות, נפרד מעץ החיים. וזה מה שאמרו חז"ל בסוטה (ט): 'שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו, אף מה שבידו נוטלים ממנו', כי כשיש לאדם את דרך ה' ועסק התורה, שהיא בלבד כל חלקו מאת ה' ב"ה, אם נותן את עיניו ודעתו שיש דרך נוסף מלבד דרך הקודש, אף מה שבידו נוטלים ממנו, ותיכף מתנתק ממקומו הקדוש ומעץ החיים וכל המדרגות שהשיג עד עתה, ובזה פותח שער לסט"א להכנס למקומו ולהחטיאו. וכך ע"י שהלך אדה"ר במחשבתו למקום הסט"א, והעלה בדעתו שיש אפשרות לחטוא, החשיך את העולם וניתן בזה רשות לסט"מ לרכב על הנחש כדי לפתותו ולהחטיאו (כי היה יניקת הסט"מ מנו"ן דמנצפ"ך, ועל כן רכב על הנחש שהיה ג"כ חיותו מדינים וגבורות קשות, שלכך הוא נראה כהאות נו"ן, ועד משה רבנו לא היה מי שיוכל לו כמ"ש (שמות ד, ד) "שלח ידך ואחוז בזנבו וגו'").

שמירת היראה היא על ידי שאינו מעלה על דעתו שיש דרך של חטא

ואף אם יש לאדם יראת שמים גדולה, בזה שמחשב איזה מחשבה שהוא בדרך ה', אבל יש לו אפשרות להיות גם מחוץ לדרך ה' והתורה, בזה מאבד את היראה. כי בזה שחשב אדה"ר שיש אפשרות של דרך חטא ועשות רע, נפגמה השמירה שציווהו ה' יתברך "לעובדה ולשמרה", כי השמירה היא יראה תתאה, שירא ממחשבה שיש דרך אחר מלבד דרך ה' והתורה. ועל ידי שלא נותן פתח של מחשבה שיש אפשרות לחטוא, שומר בזה מלידת לרוח הטומאה להכנס למקומו. אבל על ידי שמעלה בדעתו ומחשבתו שיש דרך של חטא, מאבד את היראה ויותר אין בידו את היראה והשמירה על מקום קדושתו, אלא רשימו ממנה בלבד. וכנסתלקה היראה, באה תחתיה שפחה בישא, ומפתה לאדם שהרע הוא טוב למראה, ונחמד להשכיל, היינו שטוב רק לראות את דרך הסט"א עד שחוטא בפועל ומחריב את העולם.

ובזה שלא ילך אחר העיון בדרך אחר מלבד דרך התורה, הוא עיקר היראה תתאה שעל ידה ינצל מן החטא. וזה "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד", כי המניעה מן החטא, היא ע"י שאינו מכניס למוחו מחשבה ממחשבות ועצות הרשעים שאצלם יש את דרך התורה ודרך החטא, ועי"ז לא יבוא לעמוד במקום חטאים.

כדי שלא יצא אדה"ר ממקומו הקדוש שציווהו הקב"ה על יראת הרוממות

והנה מלבד מה שציווה הקב"ה לאדה"ר בציווי לא תעשה, שלא יאכל מעץ הדעת. ציווהו הקב"ה על שאר עצי הגן "מכל עץ הגן אכול תאכל", ופשוט שלא נברא אדה"ר כדי לאכול פירות נאים ומתוקים, וכל עצי הגן והנהרות הם דרכי עבודת ה' שהיה לאדה"ר, וכל עצי הגן רומזים לאילנות עליונים שהיה לו לייחד ולתקן, וכן ענין הנהרות הם שפעים עליונים (תיקו"ז פח). שהיה לאדה"ר לנתבם כל אחד למקומו, כפי דעתו שהיה משיג בצירופי שמות הקודש והייחודים. ובזה שציווהו שלא יאכל מעץ הדעת - ציווהו על יראה תתאה, שייזהר ויישמר מלחשוב שיש איזה דרך ואפשרות שיכול הוא לפנות לדרך אחר מלבד דרך ה'. ובמה שציווהו "מכל עץ הגן אכול תאכל", ציווהו בזה על יראה עילאה שהיא יראת הרוממות, והיא עיקר היראה שצריך לאחוז בה האדם, והיא שתמנעהו מן החטא.

אין אדם עוזב את התורה והמצוה אא"כ ביזה בליבו את דרך הקודש תחילה

כי יראה תתאה היא כנ"ל שצריך להיות בסור מרע בדרך 'שב ואל תעשה', שלא יהרהר במחשבתו ולא יעלה בדעתו, שיש איזה דרך מלבד דרך התורה והשו"ע. אבל יראה עילאה שהיא יראת הרוממות, היא בדרך 'קום עשה', והוא מה שאמר הקב"ה לאדה"ר 'אכול תאכל', כי הסיבה שאדם בא לחשוב שיש עוד דרך מלבד דרך ה', היא מפני שאינו מביט ורואה את כל הדרך הטובה שנתן הקב"ה לפניו. כי מלבד מה שאדם לומד ומתפלל ומקיים מצוות, צריך שישתף עימם את יראת הרוממות, שהיא התבוננות בכל מצווה ובכל לימוד או ברכה, ובכל מה שיש לפניו בדרך ה', ולייקרו ולהעריכו ולידע מקדושת המצווה וערכה שאין ערוך לה. ומה שיותר יעשה ענין גדול ושמחה ויקר וערך לתורה והמצוות, כך תהיה תולדת יראתו יראת הרוממות גדולה יותר, כי אין אדם חוטא אא"כ מאס תחילה במשהו בדרך ה', והוא מפני שלא קיים את ענין 'אכול תאכל', ולכן מחפש דרך אחר לשמוח בה, ואינו מרגיש שהוא כפוי טובה כלפי הקב"ה. אבל כשהולך אדם בדרך הזה שהוא מחשיב את התורה ומחדש את שמחתו בה בכל שעה, נולדת בליבו יראת הרוממות, ואין הוא כפוי טובה לילך בדרך המנגד לרצונו יתברך. ונקראת 'רוממות', שמפני חשיבות ורוממות התורה והמצוות שיש להם בעיניו, אינו הולך לחצוב לו בורות נשברים ולבחור בדרך הרחוק מטוב ונועם זיו התורה והמצוות כפי שמעריך אותם בעיניו.

תשובת הדעת היא שיבטל בדעתו כל דרך ואפשרות של חטא ובזה משיב את היראה

עתה נבוא לבאר את ענין התשובה ואת דרך התשובה. והנה יש בתשובה ב' חלקים, החלק הראשון הוא להשיב את הדעת, והחלק השני הוא להשיב את הלב. והם ב' מדרגות בתשובה, תשובה תתאה היא להשיב את הדעת כמו שיתבאר. ותשובה עילאה, היא להשיב את הלב שהוא כנגד בינה עילאה (הקד' תיקו"ז ז). וזה המשמעות תשובה, תשובה-ה, ה' היא הדעת וכנגד אות ה' אחורונה דשם הוי"ה (גר"א), וכן תשובה עילאה היא תשובה-ה' עילאה שהיא כנגד הבינה (שהיא תשובה גמורה כמבואר במגיד מישרים ויקהל).

ולהשיב את הדעת, הכוונה שישוב להבנה והתבוננות, שלא יעלה על דעתו מחשבה שיש לפניו דרך של חטא ועוון. וישוב בתשובה על מה שהעלה בדעתו שיש את דרך התורה ויש את דרך החטא. וכשיבטל בדעתו את הדרך ואת האפשרות לילך לדבר האסור, אז נחשב שהשיב את הדעת. וכתב הרמב"ם (תשובה ב, א), 'אי זו היא תשובה גמורה, זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא

בה אלא מה שניתן במעשה בראשית שהיא דרך ישראל והתורה. וכל השאר כאין נחשבו, כי אינו דרך ואפשרות לילך שם כלל. ובזה משיב את היראה היא יראה תתאה. והוא נקרא תשובה תתאה כי השיב את הדעת היא האות ה' האחרונה למקומה.

העיקר שעל ידו ישאר אדם רחוק מן החטא הוא ע"י הזכרון ביציאת מצרים ויראת הרוממות

וכדי שיבוא למדרגת יראת הרוממות שהיא העיקר כדלעיל, שעל ידה ישאר האדם בדרך הקודש, ולא יפתח פתח ל"ציה" לעלות למקומו ולהחטיאו, הוא על ידי 'זכר ליציאת מצרים', שביציאת מצרים גילה הקב"ה את אהבתו לכל אחד מישראל, והראה להם שכל מה שעשה במעשה בראשית אינו אלא מפני אהבתו אותם, וביציאת מצרים נגלה החשיבות והגדולה להיות חלק מעם ישראל ודרך ה', ומפני שיראת הרוממות היא העיקר שעל ידה יוכל לקיים התורה ועל ידה לא יחפש האדם דרך אחר מלבד דרך התורה, ציונו הקב"ה בחמישים פעמים בתורה את ענין 'זכר ליציאת מצרים', כדי שנזכור תמיד את הגדולה שיש לכל אחד מישראל ואת החשיבות של הקשר של קוב"ה התורה וישראל. ורק כשאדם משיב את יראה הרוממות שהיא יראה עילאה היינו שיוודע מגדולת ה' מקדושת התורה ומחשיבותו כבר ישראל, רק אז עושה תשובה מאהבה שהיא תשובה עילאה, היינו שאינו כואב אלא את כפיות הטובה שלו לקב"ה ע"י דרך החטא שהלך בה, כי מאחר שמשיב אל דעתו את כל החשיבות והיוקר שיש בכל מה שנתן לו הקב"ה בגשמיות וברוחניות, בא לידי אהבת ה' וכואב את מה שעזב את הרחמים הגדולים של השי"ת עליו והשיבו רעה תחת טובה, והיא תשובה עילאה.

בכל שעה צריך האדם שישוב אל ה' כי לעולם אין אדם יודע אם התקבלה תשובתו

ובכל יום צריך האדם לשוב בתשובה תתאה ובתשובה עילאה. תשובה תתאה, צריך שישוב לה' על מה שחשב שיש דרך אחר מלבד דרך התורה, עד שתהיה מדרגת תשובתו כפי שראוי לו משורש נשמתו לידע רק מדרך אחת היא דרך התורה, וכפי שהיה אדם הראשון קודם שהלך לחפש ולעניין חוץ לגן עדן שנתן לו השי"ת, ובזה מתקן האדם את שרשו באדה"ר. וצריך שישוב בכל שעה תשובה עילאה, שהיא על ידי שישב את יראת הרוממות היא ה"י עילאה למקומה, והוא על ידי שיעורר בכל שעה את החשיבות שיש לכל רגע של עסק התורה וכל ברכה ופניה לה' יתברך וכו' כדלעיל, וע"ז יתעורר לשוב לה' על מה שעזב את אהבתו ורחמיו עליו. ומאחר שאין אדם יכול לידע את שרשו באדה"ר, ומה הוא שיעור היראה שצריך להשיבה למקומה, אינו יכול לידע אם התקבלה תשובתו, וכמואב ברמב"ם (תשובה ב, ב) עד שיעיד עליו יודע תעלומות. ועד עתה ביארנו מה הוא ענין ודרך התשובה, ועתה בעזה"י נבוא לבאר מה הוא ענין ודרך התשובה דימי ניסן וחג המצות.

בתשרי היא תשובה על המרידה במלכותו יתברך

והנה בימי תשרי מתגלה בעולם מידת מלכותו יתברך, ועל כן אנו עושים הכנה גדולה ל' יום קודם ר"ה, כמ"ש (זו"ח תצא) "ובכתה את אביה ואת אמא ירח ימים", דא ירחא דאלול. ועל כן עיקר התשובה היא על המרידה במלכותו יתברך. ועיקרה היא תשובה תתאה, שהיא השבת הדעת וה"י תתאה. ועל כן אנו מחפשים את החטאים ומסירים אותם מהלב על ידי הוידויים התענית והתחניות בתשובה בימים נוראים, וגם בתשובה עילאה בחג הסוכות ביוקר וחשיבות התורה והמצוות.

ביומי ניסן הוא תשובה על האמונה בהשגחת השי"ת ורחמיו

עשה מפני התשובה, לא מיראה ולא מכשולון כח וכו', היינו כשמבטל בדעתו את האפשרות לדרך חטאים, הרי שבזה עשה תשובת המשקל, כי ביטל את מחשבתו הראשונה שחשב שיש כזה דרך ואפשרות למרוד בה' ב"ה ולעבור על מצוות התורה. ובזה משיב את היראה תתאה למקומה, שמעתה הוא ירא לחשוב מכך שיש אפשרות של חטא. והוא תחילת התשובה, ונקרא עזיבת החטא באמת, וכשמבטל בדעתו כל דרך ואפשרות לעבור על מצוות התורה ודברי חכמים נחשב בעל תשובה וצדיק גמור.

כי עיקר משמעות של בעל תשובה, היא ששב בדעתו, ויודע שאין דרך מלבד דרך התורה. וזה מה שאמרו בקידושין (ט:): 'אמר הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק גמור, מקודשת, שמא הררה תשובה בדעתו'. ואע"פ שעדין לא שב בתשובה מצד הלב, ולא כאב ובכה על חטאיו, מאחר ששב 'בדעתו' כלשון הגמ', הרי הוא צדיק גמור. וזה "כי יודע ה' דרך צדיקים, ודרך רשעים תאבד" (תהלים א, ו), שמבין שהשי"ת נמצא רק במקום שיש דרך אחת שהיא דרך צדיקים שלא נתנו מקום כלל במחשבה לדרך רשעים, כי בדעתם איבדו את דרך הרשעים, ולא נחשב הדבר אצלם כאפשרות או דרך.

כשאין אדם עושה תשובה בדעתו חוזר לסורו והוא ענין שהרשעים מלאים בחרטות

ובאמת כל תשובה עושה נחת רוח ושעשועים לפני הקב"ה וכל תשובה יקרה בעיניו יתברך כמובא בזוהר, אבל דרך הרשעים שמלאים הם בחרטות כמובא בנדרים (ט:), כי כואב להם על החטא ואף הם מתחרטים עליו, אבל חוזרים תמיד לסורם, כי אוחזים שהתשובה היא שיהיה לאדם צער בלב על שחטא. ולא היא, כי אינו נחשב תשובה עד שישב את דעתו. שהיא תשובת הדעת, כי עד שאין האדם משנה את התפיסה שלו ומבין שחטא אינו אפשרות כלל והיא מיתה ממש - אינו נחשב ששב בתשובה.

זכרון מעשה בראשית הוא שיזכור ויראה בדעתו תמיד שאין בעולם דבר מלבד התורה וישראל

והדרך שישוב האדם בתשובה היא שישוב להתחלה, והוא ע"י שיזכור מעשה בראשית. כי כתוב "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ", ואמרו במדרש (ב"ר א, א) 'לא נברא העולם אלא בשביל ישראל שנקראים 'ראשית', היינו שידע שאין העולם נברא אלא בשביל ישראל, ורק אנו נחשבים אדם וכל הגויים כ'אין' נחשבו, וכל דרך הגויים אינה נקראת דרך, וחייהם אינם חיים, ודעתם אינה דעת. ויראה בעיניו שאין נחשב קיום העולם והחיים בו אלא על ידי ישראל. וכן אמרו שם במדרש לא נברא העולם אלא בשביל התורה שנקראת 'ראשית', וכך צריך שיזכור וישיב אל את דעתו אל ההתחלה, שאין דבר שיש לו ערך וחשיבות מלבד התורה ולומדיה, וכל שיש בליבו כבוד לאדם בעל ממון או השפעה יותר מכל אחד מישראל שמוסר עצמו על התורה, הוא פגם הדעת, ועל זה צריך שישיב את דעתו להתחלה, היינו לדעת ה' יתברך שלא ברא את העולם אלא בשביל אלו שיעסקו וימסרו עצמם על התורה.

מעשה בראשית ומקום ישוב אדם הוא רק מה שניתקן במעשה בראשית

והוא פשוט ענין הזיכרון במעשה בראשית, כי מעשה בראשית הוא תיקון העולם ומקום ישוב לבני אדם והפרדתו מהתווה ובהו והחושך שהיה מתחילה. ולא תיקון הקב"ה אלא את מה שנצרך לדרך התורה, אבל כל מה שהוא דרך חטאים וחוץ לתורה הקדושה, לא נתקנה דרך זו במעשה בראשית להיות שם דרך וישוב בני אדם. ומקום זה אינו מקום ישוב ואין בו דרך לבני אדם. לכן הדבר הראשון הוא הזיכרון במעשה בראשית. שיזכור וישיב את דעתו להתחלה, שאין דרך מתוקן שיהיה יכול לחשוב להלך

על מה שהרהרו אחר מידותיו של ה' יתברך, וכן צריך האדם לידע את מקומו ולפני מי הוא עומד, ושאינן בשכל אנושי להבין את הבורא, והוא תיקון והשבת היראה תתאה למקומה, כי אינו עוד יוצא חוץ ממדרגתו, להתבונן בהנהגת ה"י ובמקום הדין, כי לעולם לא יוכל להבין את מחשבתו העמוקה של השי"ת.

העיקר בפסח הוא שישב את יראת הרוממות לידע ממידת הרחמים

אבל עיקר ימי הפסח הם ענין יראת הרוממות שכנ"ל בעיקר על ידה האדם נדבק בדרך ה' ואינו מעלה על דעתו היפך האמונה ברחמי ה' או השגחתו יתברך, וימי הפסח מסוגלים ביותר לעורר אצל האדם את יראת הרוממות, כי בתשרי הוא גילוי המלך, אבל בפסח הוא גילוי של בן המלך, והוא זמן של גילוי הרחמים והאהבה של הקב"ה לישראל. ויראת הרוממות היא שיראה ויתן חשיבות גדולה בדעתו לחשוב מרחמי ה' יתברך בכל מה שרואה ובכל מה שיש תחת ידו. כי עיקר מה שאדם עובר יסורים הוא מפני שניטל ממנו הדעת להתבונן ברחמים המקיפים אותו מכל פינה, וצריך שיתבונן בכל רחמי ה' עליו עד שיהיה אחוז במידת הרחמים עד שלא יעלה על דעתו לחשב בדין ובצער. ועיקר רחמי ה' יתברך עלינו הוא במה שנתן לנו את התורה, כי באמת כל מה שהוא חוץ לתורה אינו שווה ערך לאנחה אחת של בר ישראל, וכל הצער שעובר האדם הוא מפני שמסיח את דעתו מהתורה, ומה שיותר יכיר האדם מהחשיבות וערך התורה, כך יתבטל ממנו כל מחשבה מהצער והגלות.

המחשבה ברחמי השי"ת היא בדרך 'קום עשה' ובכל שעה צריך שיפנה את מחשבתו אל הרחמים

ואדם צריך להיות דבוק ברחמי השי"ת עד שלא ידע מענין של רע כלל, כי יראה תתאה היא בדרך 'לא תעשה' היינו שיאבד מדעתו כל דעת ודרך של רע, אבל יראת הרוממות היא ב'קום עשה', ומפני שבמוח האדם מחשבה רודפת מחשבה ותמיד המוח מעיין אנה ואנה, צריך שכל תנועה שתלך במחשבתו, יפנה אותה האדם לגלות את הרחמים של ה' יתברך, שהוא הענין של פסח, שהמידה שמתגלה בו היא הרחמים והאהבה של הקב"ה אלינו, וכדי שיזכה האדם שתשרה עליו קדושת המועד ואור זה, צריך שישב בתשובה על ענין האמונה ברחמי השי"ת, ועי"ז יזכה שתאיר בו מידת הרחמים ויהיה נאהב וסמוך אצל התורה ודרך ה'.

אבל ביומי ניסן עיקר הגילוי הוא מידת הרחמים והאהבה של הקב"ה לישראל, ועל כן יושבים אנו בני חורין ומסובין כבני מלכים לפני המלך אביהם. אבל קודם לכן דורשים ל' יום ועושים הכנה גדולה קודם החג, וכפי שבתשרי מחפשים אחר החטאים לבערם, כך מחפשים בניסן אחר החמץ, והחמץ הוא כנגד חמץ המוחין (שעה"כ פסח דרוש ד'), כי בניסן אנו עושים תשובה על הדעות, ומסירים מאיתנו את פגמי האמונה ברחמי ואהבת ה' יתברך. ואנו מחפשים מנקים ומבערים את כל הספקות באמונה עקמומיות הלב והאפיקורסות שהשתרשו בלבבות מחמת העוונות והגלות. ולכן בליל פסח מקיימים מצוות "והגדת לבנך", והעיקר על ידי שמקשים קושיות, שכנגד זה סרות כל הקושיות מהלב ומתקרבים לאמונה הקדושה בקוב"ה שהוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים. ולכן בפסח, אף על פי שהוא מצד הרחמים, עדיין ישנו דין מסויים קודם שעת חצות, שצריך הכל להיות בדקדוק לצאת ידי חובה, ובדומה ליום כיפור שהוא גם כן רחמים ויחד עימו יש דין ועשיית תשובה על ענין האמונה.

בפסח צריך לשוב על מה שחשב שה' יתברך מעכב את ישועתו וכפי שבתשרי צריך האדם להשיב את היראה, ולידע שאין דרך ואפשרות של חטא, וצריך שישב את הדעת, עד שלא יעלה על דעתו שיש לפניו אפשרות לעשות רע ח"ו, כדי שיאיר עליו אור מלכותו יתברך המאירה בימי תשרי, - כך גם בפסח כדי שיזכה שתאיר עליו מידת הרחמים שמאירה בימי הפסח, צריך שישב את דעתו וישב בתשובה על כל מה שחשב לא טוב על ה' יתברך, ועל כל מה שחשב שה' יתברך מעכב לו, ומונע ממנו את ישועתו, עד שיהיה ברור לפניו שאין דבר רע יוצא מאיתו יתברך. וישב בתשובה על כל מה שהרהר בהשגחת ה"י ובדרך הנהגתו.

תשובה תתאה דפסח היא שידע שאינו יכול להבין את השי"ת והמשמעות של תשובה תתאה היא שידע שאין הוא יכול לידע מגדולתו יתברך, ולעולם לא יוכל להבין את ה' יתברך. כי כשהיו ישראל בשיעבוד מפני קושי העבודה ולחץ הגוף, היה אפשר להיכשל ולהרהר אחר מידותיו יתברך, אבל כשנגלה השי"ת במצרים וראו כולם את תוקף גבורתו וידו החזקה, הבינו ישראל שאין בשר ודם יכול לידע ולהבין את הבורא הגדול והנורא, והוא מש"כ (שמו"ר טו, א) שמכח התשובה נגאלו אף בינוניים שבישראל, כי עשו תשובה

לבקשת רבים ניתן לשמוע בקו 'שיעורי הינוקא' עובדות והנהגות מחייו ואורחותיו של הגאון הינוקא בשלוחה 4 כמו"כ ניתן להאזין לשיעורים האחרונים ומאמר יומי. מספר הקו 02-5-306-506 האזינו ותחי נפשכם

לציבור הקוראים היקר הדפסת העלון כרוכה בהוצאות רבות, העלון יוצא בצמצום והביקוש עצום. המעוניינים לקחת חלק בזיכוי הרבים יפנו במייל או בטלפון וכן ניתן לתמוך באחזקת העלון במספר הטלפון: 03-763-0585 שלוחה 7426 יש לציין (בשלוחה 2) את שם ההקדשה

בשורה משמחת לרבים המבקשים

בס"ד יצא לאור קונטרס מאור תורתו ושיעוריו של רבינו הגאון הינוקא שליט"א מענייני פסח וחודש ניסן. הקונטרס כולל כמה משיעוריו של רבינו שליט"א מענייני דיומא שמסר רבינו במשך השנים וכן שיעורים מימי בחרותו ונערותו.

ניתן להשיג אצל הנציגים בכל רחבי הארץ, את המיפוי המפורט ניתן לשמוע בקו שיעורי הינוקא שלוחה 4. הרכזים הראשיים:

לאזור המרכז: הרב יוסף קאשי - 050-4182990
דרום: הרב אלחנן פרץ - 0583244035
ירושלים: ר' משה מאיר - 0533156131
צפון: הרב בניהו דרעי - 0502760538